

Soru: Anne-baba evlatlarına eşit harçlık vermek zorunda mıdır?

Fetva

Ebeveynin çocuklarına harçlık vermesi fıkhıta ‘bir malın başkasına bedelsiz olarak temlik edilmesi’ manasına gelen hibe konusu içinde değerlendirilir. Hibe esasında mal sahibinin kendi malındaki bir tasarrufu olduğundan onu arzu ettiği kişiye istediği miktarda hibe etme noktasında serbesttir. Ancak ebeveynin çocuklarına yaptığı hibeyle ilgili Allah Rasûlü’nden ﷺ nakledilen rivayetlerden dolayı farklı mülahazalar oluşmuştur. Nitekim Beşir b. Sa’d (r.a) oğlu Nu’man b. Beşir’le (r.a) beraber Allah Rasûlü’ne ﷺ gelerek evlatlarından birine bir hibede bulunduğunu söyleyip kendisinden ﷺ buna şahitlik etmesini talep edince Allah Rasûlü ﷺ tüm evlatlarına aynı şekilde hibede bulunup bulunmadığını sormuş, ‘hayır’ cevabını alınca bir rivayete göre “O hibeni geri al.”¹, diğer bir rivayete göre “Allah’tan korkun ve çocuklarınız arasında adaletli davranın.”², başka bir rivayete göre “Beni buna şahit tutma. Çünkü ben zulme şahitlik etmem.”³, diğer bir rivayete göre ise “Buna başkasını şahit tut.”⁴ buyurmuştur. Çocuklar arasında adeleti sağlamakla ilgili bir diğer rivayette Allah Rasûlü ﷺ oğlunu dizine kızını ise yanına oturtan adama “İkisine eşit davransaydın ya!” buyurmuştur.⁵ Bu hadislerden hareketle Hanbeli mezhebi kişinin evlatlarına verdiği hibede eşit davranmasının vacip olduğunu söylerken diğer mezhepler bunun müstehap olduğunu ifade etmiştir.⁶

Konuyla alakalı diğer nakillerde Hz. Ebu Bekir’in evlatları içerisinde sadece kızı Hz. Aişe’ye hibede bulunduğu,⁷ Abdurrahman b. Avf’ın evlatlarından bazılarına fazladan mal hibe ettiğini zikredilmektedir.⁸ Evlatlara hibe noktasında eşit davranmanın vacip olmadığı görüşünü benimseyen alimler mezkur rivayetleri esas alarak bu durum vacip olsaydı Hz. Ebu Bekir ve Abdurrahman b. Avf’ın Allah Rasûlü’nün ﷺ emrine muhalefet etmeyeceğini söylemişlerdir.⁹ Bununla birlikte zikredilen hadisin bir rivayetinde Allah Rasûlü’nün ﷺ “Buna başkasını şahit tut.” buyurması bu amelin haram olmadığını gösterir. Zira hibede eşitliği gözetmemek haram olsaydı Allah Rasûlü ﷺ başkasının buna şahit olmasına razı olmazdı.¹⁰ Allah Rasûlü ﷺ borçlu olan kişinin cenaze namazını kendisi kılmayıp ashabına kıldıracağı gibi¹¹ haram olmasa dahi Beşir b. Sa’d’ın

¹ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim, *el-Câmi'u's-şâhîh* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2009), “Hibe”, 9.

² Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-şâhîh* (Beyrut: er-Risâletü'l-Âlemiyye, 1432), “Hibe”, 13.

³ Müslim, *el-Câmi'u's-şâhîh*, “Hibe”, 14.

⁴ Müslim, *el-Câmi'u's-şâhîh*, “Hibe”, 17.

⁵ Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî et-Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-âsâr* (Âlemü'l-Kütüb, 1994), 4/89.

⁶ Kollektif, *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyye* (Kuveyt: Vezâratü'l-Evkâf ve's-Şûuni'l-İslâmiyye, 2010), “hibe”, 42/125.

⁷ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî İmam Mâlik, *el-Muvaftâ'* (Birleşik Arap Emirlikleri: Müessesetü Zâyd b. Sultan, 2004), 4/1089.

⁸ et-Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-âsâr*, 4/88.

⁹ et-Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-âsâr*, 4/88.

¹⁰ Ahmet Şebbir Osmanî - Muhammed Taki Osmani, *Fethü'l-Mülhim bi Şerhi Sahîhi'l-İmâm Müslim* (Dimeşk: Daru'l-Kalem, 2006), 8/63.

¹¹ Buhârî, *el-Câmi'u's-şâhîh*, “Kefâlet”, 3.

evlatlarından sadece birine hibede bulunmasını kerih gördüğünden bu şahitliği başka birine havale etmiştir. Bununla birlikte kişinin dilediğine istediği kadar hibe yapma konusunda serbest olması evlatları arasından dilediğine hibe yapmasının da caiz olduğunu gösterir.

Evlatlar arasında hibe konusunda eşit davranmanın vacip değil müstehap olduğunu söyleyen alimler ebeveynin evlatlarından birine ihtiyacı olduğundan, ilim talep ettiğinden, aile efradı çok olduğundan ya da herhangi meşru bir gerekçeden dolayı fazla hibede bulunmasında ya da evlatlarından birinin günahkar, bidat ehli ya da aldığı parayı günaha sarf edeceğinden dolayı ona hibede bulunmaktan geri durmasında bir beis olmadığı söylemektedirler.¹² Ancak ebeveyn bir evladına diğerine zarar verme ya da meşru bir sebep olmadan onu üstün tutma gayesiyle hibede bulunursa bu mekruhtur.¹³ Allah Rasûlü ﷺ Beşir b. Sa'd'ın hibesine şahitlik etmemesi, çocuklarından birini dizine, diğerini yanında oturtan babaya söylediği ifadeler de bu duruma hamledilir. Allah Rasûlü ﷺ bu durumlarda çocuklardan birinin meşru olmayan bir gerekçeyle üstün tutulduğunu bildiğinden dolayı tepki göstermiştir. Ayrıca Beşir b. Sa'd'ın hibesi de kendi razı olmasa da eşinin telkiniyle olmuş, Allah Rasûlü ﷺ de bu durumu bildiğinden buna karşı çıkmıştır.¹⁴

Buna göre anne babanın meşru bir ihtiyaca binaen evlatlarından bazılarını fazladan hibede bulunması caizdir. Ancak çocuklardan birine zarar vermek veya sebepsiz olarak onu üstün tutmak maksadıyla bunun yapılması caiz değildir.

¹² Zafer Ahmed et-Tehânevî, *İ'la'ü's-sünen* (Karaçi: İdaretü'l-Kur'an ve'l-ulumi'l-İslamiyye, 1401), 16/95.

¹³ Heyet, *el-Fetâva'l-Hindiyye* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2014), 4/416.

¹⁴ Şebbir Osmanî - Taki Osmani, *Fethü'l-Mülhim bi Şerhi Sahîhi'l-Îmâm Müslim*, 8/65.